

Unge voksnes beslutningsprocesser i relation til frafald: En empirisk undersøgelse blandt unge voksne i erhvervs- og almen voksenuddannelse

(Young adults' decision processes in relation to drop out: An empirical study among young adults in vocational education and training and basic general adult education)

Bjarne Wahlgren, Vibe Aarkrog, Kristina Mariager-Anderson, Susanne Gottlieb, Christian H. Larsen

Aarhus Universitet, Danmark (wahlgren@edu.au.dk)

Abstract

Dropout is a substantial and permanent problem in educational policy. As a consequence, dropout is a recurrent theme in educational research projects including a current Danish research project about dropout among young adults in vocational education and training and basic general learning for adults. Research into dropout mostly focuses on reasons for dropping out and only to a small degree on the students' considerations and decision-making processes in relation to dropout, the latter being the focus in this research project.

Focusing on the student decision-making processes, the article presents the results of an empirical study based on interviews with 35 students who were considered to be at risk of dropping out. Four categories of decision-making process were derived from the empirical data: the stable course and the unstable courses which include three types of development: the positive development, the turbulent development, and the negative development. The decision-making process is guided by several factors. However, students' goal-orientation seem to be crucial in order to understand the structure and direction of the decision-making process. The types of development are discussed, concluding in implications for further research as well as for practice.

Keywords: dropout, decision-making process, young adults, vocational education and training, adult learning

Indledning

En af de største udfordringer i erhvervsuddannelserne er at nedbringe frafaldet. Således fremgår det af en rapport fra Cedefop, at siden vedtagelsen af Lissabon Strategien i 2000 har kampen mod frafald haft høj prioritet; endvidere at målet er, at i 2020 vil frafaldet blandt de 18–24-årige være bragt ned under 10 procent (Cedefop, 2016). Tal fra OECD viser, at arbejdsløsheden er markant højere end gennemsnittet for aldersgruppen 25–34 år, og at andelen af inaktive (ikke arbejds-søgende) unge voksne er højest for de kortuddannede (OECD, 2017, s. 94–95; OECD, 2018).

I Danmark har 20 procent af en årgang syv år efter afslutningen af grundskolen hverken opnået studie- eller erhvervskompetence, og inden for erhvervsuddannelsesområdet falder ca. halvdelen af de elever, der påbegynder en uddannelse, fra (Ekspertgruppen, 2017). Det til trods for, at de enkelte erhvervsskoler har arbejdet systematisk med nedbringelse af frafaldet, siden Undervisningsministeriet i 2008 indførte krav om, at skolerne årligt udarbejder handlingsplaner for øget gennemførelse. I den seneste reform af erhvervsuddannelserne er målet, at i 2020 skal mindst 60 procent af de elever, der påbegynder en erhvervsuddannelse, gennemføre denne, og i 2025 skal dette tal være steget til 67 procent (Aftale om Bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser, 2014).

Selvom frafald kan være udtryk for et bevidst og rationelt omvalg af uddannelse, er frafald ofte tæt forbundet med marginalisering og fastholdelse i en socialt udsat position. Frafald er særligt udbredt blandt udsatte og psykisk sårbare unge og unge voksne, og blandt unge og unge voksne, der kommer fra ressourcetsvage hjem (Jensen & Humlum, 2010, s. 8).

Et frafald leder ofte til flere frafald. Mange af de unge har tidligere afbrudt en eller flere uddannelser: *"44 procent af de unge, der som 22–23-årige ikke har fuldført en ungdomsuddannelse, har afbrudt mindst et grundforløb på en erhvervsuddannelse"* (DI, UU Danmark & AE, 2016, s. 3). Analysen viser et behov for at rette opmærksomheden særligt mod de unge voksne. De første undersøgelser af, hvordan erhvervsuddannelsesreformen indvirker på elevernes frafald, peger endvidere på, at det samlede frafald i erhvervsuddannelserne på nuværende tidspunkt forventes at blive det samme som før reformen. Tallene for frafald inden for de første seks måneder efter påbegyndelse af uddannelsen viser dog nogle variationer for de forskellige aldersgrupper, idet frafaldet blandt de unge (15–19-årige) er mindsket efter reformen, mens der ikke er sket ændringer i frafaldet for gruppen af unge voksne (20–29 år) (Søndergaard, Andersen, Slottved, Friche, Kollin, Greve, Larsen, Hjermov, Madsen & Andersen, 2017, s. 157). Der er følgelig grund til at sætte fokus på de unge voksne.

En dansk undersøgelse af, hvad der karakteriserer erhvervsskoler med lavt frafald, konkluderer, at den "gode erhvervsskole" blandt andet karakteriseres ved at have solid viden om, hvorfor de unge afbryder deres uddannelse (Jensen,

Husted, Kamstrup, Haselmann & Daugaard, 2009). Det betyder, at tiltag, der skal modvirke frafald, må baseres på viden om, hvordan frafaldet foregår.

Frafald, ikke mindst frafald blandt unge, er således et stort problem i uddannelserne, såvel nationalt som internationalt. I artiklen beskrives resultaterne fra et forskningsprojekt, der fokuserer på beslutningsprocesserne med henblik på at blive på eller forlade uddannelsen blandt unge voksne (18–25 år). I artiklen analyseres, hvordan disse processer forløber, og hvad der bestemmer forløbet.

Eksisterende viden om frafald

Den største del af frafaldsforskningen beskæftiger sig med at identificere årsager til frafald. Der er tradition for at placere årsagerne i

- 1) individuelle baggrundsforhold som køn, alder, etnicitet, økonomi og sundhed,
- 2) sociale forhold som familieforhold og andre sociale netværk,
- 3) institutionelle forhold som skolekulturen, undervisningsmiljøet og relationer til læreren, og
- 4) dispositionelle forhold som elevens engagement og indstilling, forestillinger om uddannelse og præstationer (Lamb, 2011).

Forskningen peger på, at der er et komplekst samspil mellem de forskellige forhold. En undersøgelse konkluderer eksempelvis, at frafald bør betragtes som en individuel beslutning truffet ud fra en række forhold: Elevens karakteristika, sociale baggrund, uddannelseshistorik, indre forhold og uddannelsens perspektiver (Jensen, Jensen & Kolodziejczyk, 2010). En anden dansk undersøgelse viser, hvordan frafaldsprocessen påvirkes af fire faktorer 1. sociale relationer, 2. erhvervskenndskab og erfaring, 3. diskrepansen mellem det, eleven forestiller sig, og det eleven møder på uddannelsen og 4. praktikkens rolle og krav. Undersøgelsen viser, at disse faktorer både kan fastholde og modvirke elevernes motivation for at fortsætte på uddannelsen (Kristensen, 2013).

En aktuel undersøgelse af frafaldet på videregående uddannelser i forbindelse med studiestart peger på faktorer på både institutionsniveau og på individniveau til forståelse af frafaldet (EVA, 2017).

Kulmination på en længerevarende proces

En væsentlig del af den internationale frafaldsforskning forklarer frafald som resultatet af en række forhold og erfaringer over tid og som kulminationen på en længerevarende proces (Alexander, Entwisle & Horsey, 1997; Jimerson, Egeland, Sroufe & Carlson, 2000). Den personlige beslutning om at holde op kan tolkes som en reaktion på en længere periode præget af principiel uenighed mellem skolen og eleven (Fine, 1991) eller resultatet af en længere tilbagetrækningsproces fra uddannelsessystemet (Finn, 1989; Rumberger, 2011).

Beslutningen om at stoppe på en uddannelse kan også være påvirket af det enkelte menneskes udviklings- og livshistorie (Evans & DiBenedetto, 1990), hvorfor blandt andet tidlige negative erfaringer med skolesystemet influerer på den enkeltes selvværd og danner grundlag for senere adfærd og relationer med lærere og andre elever. Tendensen til uddannelsesfrafald forstærkes heraf (Jimer-son m.fl., 2000). Et af de få danske studier, som anlægger et livsforløbsperspektiv på frafald, viser, at de, der falder fra, primært har svagere ressourcer sammenlignet med dem, der gennemfører. Studiet tegner således et billede af de frafaldstruede som unge med svag socioøkonomisk baggrund og en svag faglig og social ballast fra folkeskolen. Negativt syn på fremtiden, relativ dårlig sundhedstilstand og relativ lille social aktivitet er ligeledes tendenser hos de frafaldstruede unge (Jensen & Humlum, 2010).

Motivation og self-efficacy

Forskellige undersøgelser viser en sammenhæng mellem frafald og negative ændringer i motivation og self-efficacy (tiltro til egen formåen). En undersøgelse finder en lav grad af motivation hos dem, som vælger at stoppe på uddannelsen og beskriver en manglende evne til at fastholde motivation som medvirkende årsag til, at eleverne stopper (Otis, Grouzet & Pelletier, 2005). Andre analyser viser, at udviklingen af personlige antagelser om egen formåen i form af self-efficacy har betydning for motivationen og beslutningen om at holde op eller blive på uddannelsen: Jo højere grad af self-efficacy og jo højere grad af motivation, jo mindre sandsynlighed for, at eleven beslutter sig for at stoppe på uddannelsen (Alivernini & Lucidi, 2011; Caprara, Fida, Vecchione, Bove, Vecchio, Barbaranelli & Bandura, 2008). Der kan tillige påvises sammenhæng mellem den enkeltes evne til at vurdere egen personlige værdi og at nå sine uddannelsesmæssige mål og frafald (Byrnes & Miller, 2001).

Danske analyser af frafald viser, at undervisningsmiljøet, lærerens engagement og en undervisning baseret på elevens forudsætninger og behov har betydning for motivationen og mindsker sandsynligheden for frafald (Brown & Katznelson, 2011; Katznelson, Brown & Vestergaard, 2011).

Forskningen dokumenterer således en sammenhæng mellem såvel individuelle som sociale og kontekstuelle forhold og frafald. Den dokumenterer, at psykologiske forhold som motivation og self-efficacy indgår i beslutningsprocesserne, og at en række forhold og tidligere erfaringer er nedlagt i den enkelte gennem en længerevarende proces som potentielle risikofaktorer.

Undersøgelserne tydeliggør samtidig et behov for mere specifik viden om, hvordan den processuelle og komplekse interaktion mellem de forskellige faktorer og den enkeltes aktuelle oplevelser i undervisningen spiller sammen i den konkrete beslutningsproces. Der mangler generelt mere viden om, hvordan sam-

menhængen mellem forhold som motivation og self-efficacy udvikler sig i samspil med undervisningens indhold og form og konkret påvirker beslutninger vedrørende frafald.

Undersøgelsens formål

Frafaldsforskningen har, som der fremgår, fokuseret på de forskellige årsager til frafald og mindre på samspillet mellem faktorerne, således som dette udmøntes i de beslutningsprocesser, der fører til frafald.

I denne undersøgelse fokuserer vi derfor på, hvordan overvejelserne om at falde fra eller blive på uddannelsen udvikler sig i et uddannelsesforløb. Det antages, at det er muligt at finde nogle typiske mønstre i forløbet af beslutningsprocesserne.

Formålet med undersøgelsen er at finde og beskrive typiske udviklingsforløb i de beslutningsprocesser, der fører til frafald eller til fastholdelse, og at lokalisere faktorer, der karakteriserer disse forløb.

Undersøgelsesmetoden

Dataindsamlingen

Forskningsprojektet gennemføres i et samarbejde med seks erhvervsskoler og otte voksenuddannelsescentre. Med henblik på at afdække mønstre i elevernes beslutningsprocesser er der gennemført 35 semi-strukturerede interview med 2-3 elever fra hver af de i alt 14 skoler i efteråret 2017.

Udvælgelsen af skoler er foretaget med henblik på sikring af en spredning på landsplan, men der er de facto en overvægt på hovedstadsområdet. Skolerne har selv ønsket at deltage i forskningsprojektet. Det har sikret en aktiv medvirken, hvilket har været et formål i undersøgelsen, idet resultaterne skulle sikres en forankring i praksis. Udvælgelsen af elever til interview er sket tilfældigt ud fra den gruppe af elever, der ønskede at deltage i interview. Der er således ikke tale om en randomiseret udvælgelse, men der er omvendt ikke noget, som taler for, at de interviewede elever er atypiske med hensyn til sandsynligheden for frafald.

Interviewene blev gennemført af skolens lærere i samarbejde med forskerne i forskellige kombinationer, men altid med en forsker tilstede. Der er fordele og ulemper forbundet ved denne interviewform. Fordelene er, at de afgivne oplysninger kan relateres til skolernes hverdag, og at tolkningen af besvarelserne kan ske på den baggrund. Ulempen er bl.a., at elevernes besvarelser er farvet af deres relation til de lærere, der deltager i interviewet. Hovedbegrundelsen for den valgte interviewform var imidlertid, at inddragelsen af lærerne var en del af det samlede forskningskoncept, hvor skolerne skulle sikre størst mulig implementering af de fundne resultater.

Interviewene blev gennemført som semistrukturerede interview, hvor der blev stillet følgende spørgsmål med mulighed for opfølgning og uddybning:

1. Tænker du nogensinde på at forlade uddannelsen?
2. Hvad vil få dig til at blive?
3. Hvad trækker dig i retning af at blive på uddannelsen?
4. Hvad trækker dig i retning af at forlade uddannelsen?
5. Hvad gør du for at afklare dine beslutninger?
6. Taler du med nogen om dine følelser i forbindelse med at gå på skolen?
7. Hvordan påvirker andre mennesker dine beslutninger?

Interviewene blev optaget som lydfiler og partielt udskrevet.

Dataanalysen

Analysen af data fra de 35 interview er foretaget ud fra en antagelse om, at det, elever siger, svarer til deres opfattelser. Denne antagelse baseres på interviewformen, der gav eleverne mulighed for at begrunde de forskellige udsagn. Systematiseringen af datamængden baserer sig på lokalisering af meningsbærende enheder, optælling af disse enheder og lokalisering af typiske mønstre i forekomsten af disse enheder (Cohen, Manion & Morrison, 2011, s. 555–558). Analysen er foretaget i to trin: første trin hvor de meningsbærende enheder optælles, og andet trin hvor de lokaliserede mønstre beskrives.

I beskrivelsen af de enkelte personers udviklingsforløb, er der foretaget en anonymisering af navne og nøgledata.

Første trin i analysen af interviewene drejede sig om at kategorisere de svar, som eleverne gav på de fire første spørgsmål. Analysekategorierne er etableret med udgangspunkt i de forskningsmæssigt begrundede faktorer: motivation, self-efficacy, undervisningen, skoleinterne og skoleeksterne forhold.

Den første kategori drejer sig om elevens motivation i forhold til at få uddannelsen, som denne udmøntes i en målorientering. Den indeholder to dimensioner. Den ene dimension omfatter elevens mål med uddannelsen og elevens opfattelse af, hvad uddannelsen skal føre til, og om eleven kan se meningen med uddannelsen. Den anden dimension omfatter elevens motivation for at gennemføre uddannelsen, det vil sige, hvor fast eleven er besluttet på at gennemføre uddannelsen.

Den anden kategori omfatter personlige forhold, det vil sige, i hvilken udstrækning eleven tror på sig selv (self-efficacy), og i hvilken udstrækning eleven har psykiske eller fysiske problemer.

Den tredje kategori omfatter de skoleinterne relationer, det vil sige elevens forhold til lærere i undervisningen, elevens forhold til andre personer på skolen og elevens tilhørsforhold i klassen.

Den fjerde kategori omfatter undervisningens indhold og form. Den omfatter elevens opfattelse af de faglige krav og strukturen i undervisningen.

Den femte kategori er skoleeksterne faktorer og omfatter elevens sociale forhold uden for skolen, herunder økonomiske eller boligmæssige forhold samt elevens relation til familie, kæreste og venner.

Andet trin i analysen, der også omfattede spørgsmålene 5–7, drejede sig om lokalisering af forskellige forløb af beslutningsprocesser. Analysen er sket med udgangspunkt i, hvordan elevernes overvejelser om at holde op eller fortsætte udviklede sig i uddannelsen. På den baggrund er der lokaliseret fire typiske forløb. I forhold til hvert af de typiske forløb er de faktorer, der især knytter sig til forløbet, beskrevet. Typificeringen er gennemført ud fra principperne om inklusivitet (alle elever skal kunne kategoriseres) og eksklusivitet (hver elev skal kunne placeres i en og kun en kategori).

Lokaliseringen af de fire typer er validitetskontrolleret af de 14 medvirkende skoler, hvad angår såvel beskrivelsen af typerne som lokalisering af de faktorer, der indgår i elevens overvejelser om at blive på og falde fra uddannelsen. I validitetskontrollen blev skolerepræsentanterne bedt om at vurdere, om kategorierne var inklusive og eksklusive. Det blev undersøgt, om skolerne kunne genkende beskrivelsen i kategorierne i forhold til den opfattelse, de havde fået gennem interviewene. Det blev testet, i hvilken udstrækning skolerepræsentanterne kunne placere alle elever på skolen i en af de fire typer. Resultatet af denne validering var, at skolerne var i stand til at placere ni ud af ti elever. Den væsentligste justering af typerne var, at skolerepræsentanterne tillagde elevernes faglige evner relativt større betydning, end forskernes havde gjort i den første kategorisering. Dette er indarbejdet i den endelige version af de fire typer.

Resultater

I tabel 1 er de faktorer, der indgår i overvejelserne om at blive på eller falde fra uddannelsen, inddelt i fem kategorier: Målorientering, personlige forhold, skoleinterne relationer, undervisningens indhold og form og skoleeksterne faktorer.

Generelt kan alle fem kategorier af faktorer – afhængigt af indhold – trække i retning mod enten fastholdelse eller frafald. For eksempel har nogle lærere positiv indflydelse på elevernes fastholdelse, medens andre lærere på samme skole har negativ indvirkning. Endvidere kan de forskellige faktorer ændre sig over tid. For eksempel kan en elev have en støttende familie på et bestemt tidspunkt, men kan på et andet tidspunkt opleve en krise i familien. Analysen af årsagerne til at blive på eller falde fra uddannelsen bekræfter tidligere forskning. Processen styres ikke af én enkelt faktor, men af en kombination af faktorer. Antallet af angivne faktorer varierer mellem to og fem. Det typiske tal er tre. Kun i fire af de 35 interview nævnes én enkelt afgørende faktor. I disse fire tilfælde er den angivne faktor ekstern. I resten af interviewene nævnes flere faktorer, der trækker eleven enten mod frafald eller fastholdelse.

Tabel 1. Antal angivne faktorer, der indgår i beslutningsprocessen i forbindelse med frafald (N = 35).

Faktorer	Trækker i retning mod fastholdelse	Trækker i retning mod frafald
<i>Målorientering</i>		
Have et mål med uddannelsen	9	9
Uddannelsesmotivation	8	2
<i>Personlige forhold</i>		
Tro på sig selv (self-efficacy)	4	3
Psykiske/fysiske problemer		9
<i>Skoleinterne relationer</i>		
Elevens forhold til læreren i undervisning	8	3
Elevens forhold til samtalepartner på skolen, fx lærer, psykolog, studievejleder	6	
Elevens tilhørsforhold i klassen	7	2
<i>Undervisningens indhold og form</i>		
De faglige krav	4	13
Manglende ro, disciplin, struktur		6
<i>Skoleeksterne faktorer</i>		
Sociale relationer og økonomi		8
Forældre, samlever, venner	12	3
Samlet antal faktorer	58	58

Note: Hver svarperson har angivet mellem en og fem faktorer.

Som det fremgår af tabel 1, optræder de fem kategorier af de angivne faktorer nogenlunde lige hyppigt. Den hyppigste angivne kategori er målorienteringen (28 angivelser) og den mindst hyppigt angivne er de personlige faktorer (16 angivelser), hvor de tre andre kategorier ligger midt imellem (fra 23 til 26 angivelser).

Mens "målorienteringen" og de "eksterne faktorer" har nogenlunde lige mange angivelser, der trækker mod fastholdelse som mod frafald, så er der en markant overvægt af negative faktorer under de "personlige faktorer" og "de faglige krav", mens der er en markant overvægt af positive faktorer i "de skoleinterne relationer".

På denne baggrund kan det konkluderes, at:

- De angivne faktorer, som henholdsvis hæmmer og fremmer frafald, optræder samlet med stort set den samme hyppighed.
- De forskellige kategorier af frafaldsfaktorer optræder nogenlunde lige hyppigt
- Der er forskel mellem kategoriernes konsekvenser, idet "undervisningens indhold og form" især har en negativ indvirkning, og de "skoleinterne relationer" især har en positiv indvirkning på beslutningen om frafald.

Udviklingsforløb og årsager

Når interviewene analyseres med henblik på at finde en udvikling i elevernes sandsynlighed for at fortsætte på uddannelsen, kan der udskilles to typer af forløb. Den ene type omfatter *stabile forløb*, hvor der kun er en begrænset udvikling i elevens sandsynlighed for at holde op. Disse forløb er karakteriseret ved en forholdsvis høj og stabil målorientering hos eleverne.

Den anden type er de *ustabile forløb*, eller de forløb hvor sandsynligheden for, at eleven holder op, ændrer sig i forløbet. Denne type er karakteriseret ved, at eleverne har en moderat eller lav grad af målorientering, og at målorienteringen ændrer sig undervejs. Denne type forløb kan opdeles i tre underkategorier, som er karakteriseret ved:

1. en positiv udvikling, hvor sandsynligheden for at gennemføre uddannelsen stiger.
2. en stor variation i sandsynligheden for at gennemføre.
3. en negativ udvikling, hvor sandsynligheden for at gennemføre falder undervejs i forløbet.

De stabile forløb

Det stabile forløb er karakteriseret ved, at sandsynligheden for, at eleven falder fra, ikke ændrer sig i løbet af uddannelsen. Hovedårsagen til stabiliteten er elevens målorientering. Eleven ser uddannelsen som led i sin egen karriereudvikling, og har en klar ide om, at han/hun gerne vil gennemføre uddannelsen næsten uanset, hvad der sker undervejs. Eleven opfatter frafald som et personligt nederlag. Interne forhold som utilfredshed med lærerne, undervisningen og det sociale miljø i klassen spiller ikke nogen betydningsfuld rolle i elevens overvejelser om at blive eller falde fra. Elevens faglige præstationer kan ligge på et højt eller lavt niveau, men det har ikke afgørende betydning. Det har kun betydning i de tilfælde, hvor eleven ikke kan leve op til de faglige krav og derfor bliver

tvunget til at forlade uddannelsen. Eleverne i denne kategori vil højst sandsynligt gennemføre uddannelsen på trods af barrierer og negative erfaringer, medmindre der sker en afgørende ændring i de eksterne socioøkonomiske forhold.

Eksempel på stabilt forløb: Ole ønsker at uddanne sig til hospitalsportør, hvilket har været hans drøm, siden han forlod grundskolen. Han er i gang med et grundforløb på en social- og sundhedsuddannelse, da denne er relevant for hans uddannelsesplaner. Ole kan godt blive irriteret over forskellige ting på uddannelsen, fx at de andre elever ikke tager undervisningen seriøst, at der er en dårlig stemning i klassen, eller at nogle af timerne er for kedelige. Indimellem tænker han, at det er for stor en belastning at deltage i undervisningen. Men han er opdraget til at stå ting igennem, hvorfor han ikke overvejer at holde op. Det er vigtigt for Ole at have et konkret mål, der kan realiseres inden for en overskuelig fremtid. Derfor arbejder han seriøst på uddannelsen, fordi han kan se, at den er relevant i forhold til hans fremtidige job som hospitalsportør.

De ustabile forløb

Som det er fremgået, kan det ustabile forløb inddeles i tre kategorier: Den positive udvikling, den turbulente udvikling og den negative udvikling.

I den positive udvikling stiger sandsynligheden for at gennemføre i løbet af uddannelsen. I begyndelsen er risikoen for at falde fra uddannelsen lav eller middel, fordi flere faktorer, fx manglende målorientering eller manglende selvtillid, gør, at eleven overvejer at holde op. Årsagerne til den positive udvikling er ofte et samspil mellem forskellige faktorer. Den første faktor er, at eleven bliver mere opmærksom på, hvad uddannelsen kan bruges til i forhold til sin egen karriereudvikling. Den anden faktor er elevens erfaring med at kunne mestre det, der skal læres og oplevelsen af, at det, der læres, er interessant. Den tredje faktor er etablering af positive sociale kontakter i uddannelsesmiljøet. Forestillingen om at holde op på uddannelsen bliver mindre og mindre relevant i løbet af uddannelsen.

Eksempel på den positive udvikling: Da Sara begyndte på erhvervsskolen, følte hun sig usikker, når hun sammenlignede sig med de andre elever. Hun spurgte sig selv: "Er jeg god nok til at gennemføre uddannelsen? Er jeg stærk nok til at klare arbejdspresset?" Sara havde svært ved at overskue uddannelsens samlede længde og overvejede, om uddannelsen var den rigtige for hende. Hun fik hjælp fra nogle vejledere, hvilket gav hende mere selvtillid og gjorde det tydeligere for hende, hvorfor denne uddannelse var relevant set i et længere perspektiv. Hun kan tale med lærerne både om det faglige og om personlige og private udfordringer. Sara synes, at hun har en tættere relation til lærerne, end hun nogensinde har oplevet. Hun er derfor blevet tilfreds med at gå på skolen og overvejer ikke mere at droppe ud.

I den turbulente udvikling svinger sandsynligheden for, at eleven falder fra, relativt voldsomt. Eleven befinder sig i en konflikt. Nogle faktorer trækker i en retning, andre trækker i en anden retning. Faktorerne er af nogenlunde samme styrke. Den mest almindelige konflikt drejer sig om, at sociale relationer trækker eleven i forskellige retninger i forhold til at fuldføre uddannelsen. Det kan være en konflikt mellem fx eleven og dennes forældre eller mellem venner eller kæreste på den ene side og skolen på den anden side. Konflikten kan også bestå i, at eleven keder sig i nogle fag eller på nogle tidspunkter, men samtidig finder andre fag eller dele af uddannelsen spændende og udfordrende. Forskellige faktorer trækker i hver sig retning med forskellig styrke på forskellige tidspunkter. Eleven befinder sig i et permanent dilemma. Den turbulente udvikling kan vare i kortere eller længere tid. Udviklingen kan føre til frafald eller til fastholdelse, alt efter hvilke faktorer der får overtaget.

Eksempel på en turbulent udvikling: Anne er i gang med en uddannelse til tandklinikassistent. Da hun begyndte på uddannelsen, var hendes oprigtige mål at gennemføre denne. Men hendes uddannelsesforløb viste sig at blive meget turbulent. Hovedårsagen var, at hun i løbet af uddannelsen blev kæreste med en mand, som hun flyttede sammen med. Hendes kæreste brød sig ikke om, at hun gik i skole. Anne gennemgik en belastende periode med mange modstridende tanker: mandag morgen kunne hun tænke: "Jeg dropper ud; det er for anstrengende for mig ikke at følge min kærestes ønsker." Men så ringede hendes klasselærer til hende for at spørge, hvorfor hun ikke var i skole. Hun besluttede sig så for at gå i skole om tirsdagen, hvor hendes klasselærer hjalp hende med hendes lektier. I et par dage havde hun styrken til at gå i skole. Men om fredagen skulle de have matematik. Matematik er hendes værste fag, og hun er tilmed irriteret over matematiklærerens måde at undervise på. Så hun besluttede sig for ikke at gå i skole. Klasselæreren ringede igen til hende, og Anne syntes, at læreren var så trøstende og hensynsfuld og tænkte: "Jeg skylder læreren at gå i skole og færdiggøre uddannelsen." Nogle dage havde hun styrken til at modsætte sig sin kæreste; nogle dage gav hun næsten op, fordi hun var bagud med lektier, eller fordi undervisningen var for vanskelig. Gradvist formede tanken sig om, at hun ville bryde med sin kæreste. Den beslutning motiverede hende til at gennemføre uddannelsen, selvom kampene med kæresten fortsatte. Hun endte med at gennemføre uddannelsen.

Eleverne *i den negative udvikling* gennemgår en negativ udvikling, idet sandsynligheden for at gennemføre mindskes i løbet af uddannelsen. I begyndelsen af uddannelsen er sandsynligheden for, at eleven bliver på uddannelsen, lav eller medium, men sjældent høj. Eleven har ikke et klart mål med uddannelsen, som er valgt i mangel på andre muligheder. Eleven har personlige og sociale problemer og har generelt svært ved at håndtere sit liv. Eleven har ustabile sociale relationer i skolen og mangler støtte fx fra familie eller venner. Eleven har ofte svært

ved at klare de faglige udfordringer, bliver let stresset og har svært ved at overskue sin uddannelse. Skolen er ikke attraktiv i sig selv, men er – for øjeblikket – et rimeligt alternativ til andet, eleven kunne gøre. Den negative udvikling sker gradvist i uddannelsesforløbet. Man kan tale om en gradvis udfasning. *Eksempel på en negativ udvikling:* Nadia er i gang med uddannelsen til social- og sundhedshjælper. Før deltagelsen i denne uddannelse har hun påbegyndt – men aldrig afsluttet – flere andre uddannelser, f.eks. på en produktionsskole, et gymnasium og et voksenuddannelsescenter. Hun har valgt at begynde på uddannelsen til social- og sundhedshjælper, fordi hun ved en tilfældighed som led i en af de tidligere uddannelsesforløb har været i praktik på et plejehjem. Nadia fortæller, at hun er meget bekymret over andres forventninger til hende. Hun føler et pres ikke kun fra skolen, men også fra samfundet om, at hun skal have en uddannelse. Hun føler, at hun ikke er i stand til at modstå dette pres. Hendes tanker drejer sig meget om dette pres kombineret med en følelse af inkompetence. I forbindelse med uddannelsen på social- og sundhedsskolen har hun jævnligt overvejet at droppe ud. Hun kan fx sidde ved morgenbordet og overveje, om hun vil i skole eller ej den dag. En del af hende fortæller hende, at hun ikke magter skolen den dag; en anden del, at hun virkelig gerne vil gennemføre uddannelsen. Tanken om, at hun ønsker at gennemføre uddannelsen, motiverer hende til at gå i skole. På den anden side gør frygten for ikke at slå til, at hun ikke orker at rejse sig fra morgenbordet og tage i skole. Nadia er en privat og lukket person; hun ønsker ikke at dele sine frafaldsovervejelser med nogen af klassekammeraterne. I forbindelse med tidligere frafald har hun holdt det hemmeligt, når hun overvejede at holde op. Nadia ender også denne gang med at forlade uddannelsen.

De fire beskrevne typer og de faktorer, der definerer kategorierne, vurderes til at omfatte ni ud af 10 af de elever, der indgår i de undersøgte uddannelser.

Diskussion og begrænsninger

I undersøgelsen har vi beskrevet fire typer forløb, der beskriver elevens overvejelser og beslutningsprocesser. De fire typer er karakteriseret ved forskellige mønstre i samspillet mellem faktorer, der leder til, om eleven bliver på uddannelsen eller holder op. I det følgende diskuteres, om beskrivelsen af typerne er gyldige, reliable, repræsentative og anvendelige. Kan typerne genkendes i praksis? Er det en korrekt konstatering, at målorienteringen synes at være en afgørende faktor i de beskrevne udviklingsforløb?

Gyldighed

De fire typer er dækkende for de fleste af de elever, der går på uddannelserne. Det er muligt at placere ni ud af ti elever i en af de fire typer. Både forskergruppen og lærerne har været i stand til at foretage denne kategorisering. Et par elevtyper

falder dog uden for kategorierne. Det er elever, der er i en stabil eller positiv proces, men påvirkes af nogle eksterne forhold, der på trods af den oprindelige stabilitet fører til frafald. Derudover er der nogle elever, der møder undervisningen med andre formål end at gennemføre uddannelsen, fx at ville sikre sig økonomisk støtte eller at opnå den prestige, der er forbundet med at være i uddannelse.

Reliabilitet

Forskere og praktikere har uafhængigt af hinanden vurderet, i hvilke af de fire kategorier de 35 elever skulle placeres. Pålideligheden af kategoriseringen er 80%. De mange og ofte forskellige faktorer gør, at det kan være vanskeligt at placere en elev i en – og kun en – kategori. Dette gælder især for placeringen i kategorierne "den turbulente udvikling" og "den negative udvikling". I praksis kan det være svært at afgøre, om der er tale om en turbulent udvikling eller om en negativ udvikling. En større grad af inklusion og en højere pålidelighed ville kunne opnås ved en bredere vifte af kategorier og en mere præcis definition (og måling i form af interviewdata) af de vurderede faktorer.

Repræsentativitet

Datamaterialet består af 35 interview med elever fra 14 uddannelsesinstitutioner. De 14 institutioner ligner de tilsvarende institutioner på nationalt plan. Sammensætningen af interviewdeltagerne ligner den samlede elevpopulation såvel på de udvalgte skoler som på landsplan med hensyn til alder, køn og social baggrund, men adskiller sig ved at være mere villige til at lade sig interviewe end de øvrige elever. Der er ingen indikatorer, der peger på, at interviewgruppen er mere eller mindre frafaldstruet end den samlede population. Det er således en rimelig antagelse, at de fundne beslutningsprocesser kan genfindes på andre tilsvarende uddannelsesinstitutioner – om end med varieret hyppighed. Det er ikke muligt at udtale sig om de fundne beslutningsprocessers frekvens i denne eller andre uddannelsessammenhænge på baggrund af datamaterialet. Videre forskning kan bidrage til at præcisere, i hvilket omfang de beskrevne kategorier og de beskrevne beslutningsprocesser findes i andre sammenhænge.

Anvendelighed

Lærernes vurdering af kategorierne viser, at de er anvendelige og nyttige i praksis. Deres vurdering viser, at de er nyttige for lærere på skolerne. Lærere kan genkende de beskrevne typer og kan placere eleverne i kategorierne med rimelig sikkerhed.

Forskningsmæssig relevans

Undersøgelsens resultater bekræfter, at der er en række faktorer, som indgår i overvejelserne om frafald (Kristensen, 2013). Undersøgelsen giver herudover oplysninger om, hvordan eleverne opfatter de forskellige faktorer, der både kan

have positive og negative konsekvenser. Undersøgelsens resultater bekræfter anden forskning, der beskriver frafald som en proces, der styres af samspillet mellem forskellige faktorer (Fine, 1991; Rumberger, 2011). Undersøgelsen bidrager herudover til en klarere forståelse af, hvordan disse processer forløber, og hvordan de forskellige faktorer spiller sammen. Resultaterne bekræftes ligeledes de undersøgelser, der dokumenterer betydningen af motivation og målorientering for overvejelser om frafald (Byrnes & Miller, 2001). Resultaterne peger herudover på, at målorienteringen synes at være en afgørende faktor for, hvordan overvejelserne om frafald forløber. Resultaterne peger således på, at elevernes motivation og målorientering præger deres opfattelse af de forskellige faktorer betydning.

Konklusioner og praktiske konsekvenser

I overensstemmelse med tidligere forskning har vi beskrevet, hvordan frafald er resultatet af et samspil mellem flere faktorer. Beslutningen om at forlade skolen er en kompliceret proces, der forløber over tid, hvor forskellige faktorer spiller sammen på måder, der er vanskelige at forudsige. Beslutningsprocesser kan ifølge datamaterialet i denne undersøgelse klassificeres i fire typer: Stabile, positive, turbulente og negative processer.

Forhold på skolen herunder en støttende lærergruppe og en faglig opbakning kan vende en negativ udvikling til en positiv.

Jo mindre eleverne har et klart mål med uddannelsen, jo større er sandsynligheden for, at de negative faktorer vil være afgørende. Det er således især elevens målorientering, der synes at kunne modvirke frafald. På den baggrund kan det antages, at jo mere eleven inddrages i at sætte mål for sit eget uddannelsesforløb ud fra egne potentialer, jo mindre er eleven frafaldstruet. Jo mere gennemførelsen af uddannelsen bliver et personligt mål, jo større er gennemførelsessandsynligheden. Resultaterne peger således på, at arbejdet med elevens målorientering er en effektiv strategi til nedbringelse af frafald.

Om forfatterne

Bjarne Wahlgren er professor i voksenpædagogik og leder af National Center for Competenceudvikling ved Aarhus Universitet.

Vibe Aarkrog er lektor i erhvervspædagogik ved Aarhus Universitet.

Kristina Mariager-Anderson er lektor i vejledning ved Aarhus Universitet.

Susanne Gottlieb og **Christian H. Larsen** er videnskabelige assistenter knyttet til forskningsprojektet "At blive på sporet - Nye perspektiver og bæredygtige løsninger på uddannelsesfrafald for unge voksne" ved Aarhus Universitet.

References

- Aftale om Bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser.* (2014). Regeringen (Socialdemokraterne og Radikale Venstre), Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Konservative Folkeparti og Liberal Alliance, 24. februar 2014.
- Alexander, K.L., Entwisle, D.R. & Horsey, C.S. (1997). From first grade forward: Early foundations of high school dropout. *Sociology of Education*, 70(2), 87–107.
- Alivernini, F. & Lucidi, F. (2011). Relationship between social context, self-efficacy, motivation, academic achievement, and intention to drop out of high school: A longitudinal study. *The Journal of Educational Research*, 104(4), 241–252.
- Brown, R. & Katznelson, N. (2011). *Motivation i erhvervsuddannelserne*. København: Erhvervsskolernes forlag.
- Byrnes, J. & Miller, D. (2001). Adolescents' decision making in social situations: A self-regulation perspective. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(3), 237–256.
- Caprara, G.V., Fida, R., Vecchione, M., Bove, G.D., Vecchio, G.M., Barbaranelli, C. & Bandura, A. (2008). Longitudinal analysis of the role of perceived self-efficacy for self-regulated learning in academic continuance and achievement. *Journal of Educational Psychology*, 100(3), 525–534.
- Cedefop. (2016). *Leaving education early: Putting vocational education and training centre stage. Volume I: Investigating causes and extent*. Cedefop research paper no. 57. Luxembourg: Publications Office.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2011). *Research methods in education*. New York: Routledge.
- DI, UU Danmark og AE. (2016). *Kortlægning af unges uddannelsesveje*. Dansk Industri, UU Danmark og Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
- Ekspertgruppen. (2017). *Bedre veje til en ungdomsuddannelse: Opsummering af anbefalingsområder til regeringen*. Ekspertgruppen om bedre veje til en ungdomsuddannelse. Hentet 5. Juni 2018 fra www.uvm.dk
- EVA. (2017). *Studiestartens betydning for frafald på videregående uddannelser*. København: Danmarks Evalueringsinstitut. Hentet 5. Juni 2018 fra www.eva.dk
- Evans, I. & DiBenedetto, A. (1990). Pathways to school drop out: A conceptual model for early prevention. *Special Services in School*, 6(1–2), 63–80.
- Fine, M. (1991). *Framing dropouts: Notes on the politics of an urban public high school*. Albany: State University of New York Press.
- Finn, J.D. (1989): Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59(2), 117–142.
- Jensen, T.P. & Humlum, M. (2010). *Frafald på de erhvervsfaglige uddannelser: Hvad karakteriserer de frafaldstruede unge?* København: AKF.
- Jensen, T.P., Husted, L., Kamstrup, A.K., Haselmann, S. & Daugaard, S.M. (2009). *Unge frafald på erhvervsskolerne: Hvad gør de gode skoler?* København: AKF.

- Jensen K.B., Jensen, T.P. & Kolodziejczyk, C. (2010). *Frafald på professionsbacheloruddannelserne*. København: AKF.
- Jimerson, S., Egeland, B., Sroufe, L.A. & Carlson, B. (2000). A prospective longitudinal study of high school dropouts examining multiple predictors across development. *Journal of School Psychology, 38*(6), 525–549.
- Katznelson, N., Brown, R. & Vestergaard, A.L. (2011). *Ungdom på erhvervsuddannelserne*. København: Erhvervs skolernes forlag.
- Kristensen, M. (2013). *Elevers forklaringer på, hvorfor de afbryder et uddannelsesforløb*. København: Region Hovedstaden.
- Lamb, S. (2011). School dropout and inequality. I S. Lamb, E. Markussen, R. Teese, N. Sandberg & J. Polesel (Red.) (2011), *School dropout and completion: International comparative studies in theory and policy* (s. 369–390). New York: Springer, Science/Business Media.
- OECD. (2017). *Education at a glance 2017: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2018). *Youth not in employment, education or training (NEET)*. Hentet 5. Juni 2018 fra <http://dx.doi.org/10.1787/72d1033a-en>
- Otis, N., Grouzet, F. & Pelletier, L.G. (2005). Latent motivational change in an academic setting: A 3-year longitudinal study. *Journal of Educational Psychology, 97*(2), 170–183.
- Rumberger, R. (2011). *Dropping out: Why students drop out of high school and what can be done about it*. Cambridge: Harvard University Press.
- Søndergaard, N.M, Andersen, H.L., Slottved, S., Friche, N., Kollin, M.S., Greve, J., Larsen, K.S., Hjermov, P., Madsen, A.S. & Andersen, V.N. (2017). *Grundforløb på erhvervsuddannelserne efter reformen*. København: KORA og EVA.